

előfeltételei hiányozván, a nyelvi tömörülés keresztülvitele kizártnak tekintheti, és így kénytelen-kelletlen a másodrendű, kisebb államalakulatok kifejlődésének kell tért engedni. (Az osztrák centralizáló és germanizáló törekvések kudarca.)

Amíg remény van a nyelvi egységesítésre, addig az öntudatos állami politika hihetetlen erőfeszítéseket tesz, és nagy áldozatokat hoz a nemzeti egység megteremtése érdekében. (A poseni német politika).

Megállapított igazság az is, hogy az állami szervezett erejének és a társadalom vezető szerveinek, irányadó elemeinek céltudatos, kitartó működése még a természetes folyamatokkal szemben is eredményeket bír felmutatni. Annál inkább képes arra, ha nincs másról szó, mint egy, felsőbbrendű alakulás érdekében végbemenő természetes folyamat gyorsításáról, a mesterségesen emelt gátak lerontásáról, a folyamat medrének szélesbítéséről. Ha a természetes alapokon nyugvó nemzeti irányzatot állam és társadalom céltudatosan támogatják, bámulatos lendületet vesz az egységesülés folyamata, amint ezt a nyugati nemzeti államok gyors kialakulása világosan igazolja.

Ha az előadott tételek világánál vizsgáljuk hazai viszonyainkat, megállapítható, hogy a száz év óta állandóan jelentkező nemzetiségi törekvéseknek hazánkban természetes alapjuk van azokban a nagyszámú és az ország jelentékeny területén tömegesen lakó nem magyar ajkú fajokban, amelyek a magyar államnyelvvvel szemben a közéletben a maguk nyelvét igyekeznek uralomra juttatni. Ez a törekvés állandó külső támogatást nyer a szomszédos államokból is, amelyekben nemzetiségeink fajtestvérei önálló nemzeti és állami életet élnek (románok, szerbek) avagy széleskörű autonómia keretében jajilag érvényesülnek (csehek).

Viszont az is kétségtelen, hogy hazánkban a történeti múlt, a földrajzi és az ebből folyó gazdasági egység, állami életünk központi szervezése, és az államalkotó magyar fajnak az utolsó száz év alatt jelentkező, és legújabb statisztikai adatok alapján immár kétségtelenné vált felsőbbes szaporodási és beolvasztási képessége, és e révén tett nagy hódításai, a magyar faj központi elhelyezkedésében rejlő lekötő és felszívó ereje, kétségtelen és egyre fokozódó kulturális túlsúlya a természetes fejlődés irányát szemmel láthatólag az egységesülés, a nemzeti tömörülés felé hajtja.

BARTHA MIKLÓS

Kazár földön

Kolozsvár, 1901, Ellenzék Nyomda. 176–281.

Bartha Miklós (1848–1905) jogász, függetlenségi párti országgyűlési képviselő. Publicistaként, lapszerkesztőként a korabeli közélet ismert figurája. Népszerű nacionalista, akit „kis Kossuthnak” becéztek. A „Kazár földön” címet viselő, Ruténföldi akciót bemutató szociográfiája először lapjában, a Függetlenségben jelent meg 1900-ban.

A Ruténföldi akció egy kárpátaljai szociálpolitikai program volt 1897–1900 között. A Darányi Ignác földművelési minisztersége idején elindított modellkísérlet egyszerre szolgált szociálpolitikai és nemzetpolitikai célokat. Az ország leginkább elmaradott vidékén a nyomor enyhítése mellett a „leghivebbnek” tartott rutén nemzetiség megmagyarosítását, tömeges kivándorlásának megakadályozását is célozta. Az akció azért is keltett nagy feltűnést, mert az agráriusok kaptak lehetőséget szociálpolitikai elveik gyakorlati kipróbálására. A program egyben új formában vetette fel a zsidókérdést is, mivel többen úgy vélekedtek, a rutén nép nyomora a Galíciából bevándorolt ortodox zsidók miatt van. Bartha Miklós – hogy megkülönböztesse őket a hazai asszimilált zsidóságtól – „kazároknak” nevezte el őket. Innen a mű címe: Kazár földön.

Bármely szempontot vegyünk figyelembe, akár közgazdaságát, akár biológiai, akár etikai, akár nemzetit: a hegyvidéki akciót mindenáron meg kellett indítani. Hangsúlyozom, hogy mindenáron és hangsúlyozom, hogy nemzeti szempontból is. Hazánkban négyszázezer rutén lakik. Galíciában két és fél millió. Bukovinában egy fél millió. A Besszarábiában, Ukrajnában és Podoliában lakó 16 millió rutént maholnap feldolgozza az orosz. [...] E pillanatban ugyan egy jel sem mutat arra, hogy a mi ruténjeinkben fogékonyság volna a galíciai irányhoz való csatlakozásra. Ellenkezőleg. A partikularizmusnak egyetlen vonását sem voltam képes köztük fölfedezni. Én ott csak ruténül beszélő magyarokat találtam. [...] Egyszóval, tetőtől-talpig magyarok. Nem politikából, nem számításból, nem opportunizmusból magyarok, hanem igaz, jó magyarok, miként a székely, miként a kun, miként az örmény, miként a művelt zsidó születésüknél, véralkatuknál, jellemüknél és egész mivoltuknál fogva. Kell-e több magyarázat ahhoz, hogy az akciót nemzeti szempontból is mindenáron meg kellett indítani? Szabad volt-e halogatni az ügyet? Szabad-e krajcároskodni? Szabad volt-e azt a népet tovább is magára hagyni, hogy vagy kivándoroljon, vagy végső kétségbeesésében pánszláv izgatások martalékaul dobja oda magát? Fölismerni ezt a helyzetet és még sem tenni semmit: ez annyit jelentene, mint korunk felelősségét az eljövendő századok átoksúlyával megterhelni.

A nemzetiségi eszme, íme, arra készül, hogy fölmarcangolja hazánk testét. A túlzók rávetették magukat Szent István ezer éves palástjára, hogy azt széttépjék. Elbolondított tótjaink Szvatopluk birodalmát emlegetik s annak tartalmát Morvából, Sziléziából, Csehországból, Galíciából és Felső-Magyarországból akarnak adni. Ábránd, melynek valósulása lehetetlen. De minket még az ábránd is gyöngíti. Elbolondított oláhaink pedig Dákóromániát emlegetik, melynek tartalmat adna Oláhország, Bukovina és Magyarország keleti része a Tiszáig. Ez is ábránd. Ennek a megvalósulása is képzelenség. De erkölcs-politikai egységünket ez is gyöngíti. A délszlávok Nagyszerbiáról álmodoznak. Horvátország, Szerbia, Bosznia, Montenegro, Dalmácia igen egy nyelvet beszél. Ez az álom kiszakít a papíron hazánkból egy nagy és értékes földdarabot. Körös-körül vagyunk tehát véve ködképekkel. Láthatárunk csupán a székely bércek fölött tiszta. Határaink egyéb részein ellenséges indulatú fajoknak van kiszolgáltatva hazánk őrizete. Fajoknak, a kiknek hazafiságára nem számíthatunk, de a kik szomszédos

állami organizációkban találnak támaszt ábrándjaik élesztésére. Ennek a feladatnak mindent alá kell rendelnünk. Egész jövődönk a politikai és kulturális egység megőrzéséhez van fűződve. Már most ott áll fajpolitikánk rendelkezésére egy négyszázezer lelket számláló határszéli nép, mely rutén nyelven beszél, de magyarul érez. Ezt a népet rohamosan pusztítja egy bevándorolt, idegen elem, mely hazafias és erkölcsi szempontból megbízhatatlan. Van-e a pillanatnak fontosabb feladata, mint azt a magyarul érző népet egyfelől kiragadni a pusztító elem karmai közül s másfelől nyelvére nézve is beolvasztani a magyar faj testébe? Jól jegyezzük meg: a rutén akar magyar lenni. [...]

Azonban, hogy magyarrá legyen a rutén: ahhoz egy minden tekintetben jól átgondolt, pontosan körülírt, helyesen és szeretettel vezetett állami akcióra van szükség. Meg kell győzni ezt a népet arról, hogy a magyar haza neki gondviselő édesanyja. Úgy kell cselekedni, hogy odaadó, határtalan hálát érezzen a magyar haza iránt. Ez az akció már három év előtt megkezdődött és már is igen szép eredményeket tud felmutatni. Négyszázezer lelket tehetünk azon a vidéken rövid idő alatt magyarrá! Igen nagy szó ez. Horderejéről nem is lehet számot adni. A magyar faj nagy túlsúlyát jelentené ez számszerűleg is. A nemzetiségi izgatás egyik méregfogát azonnal elveszítene. Sokkal többen volnánk, mint ők együttvéve valamennyien.

A kérdés tehát abban kulminál, hogy mi módon lehet ama néptömeg lelkéhez igazán hozzáférni? Az iskola elégtelen, mert igaza volt Kossuth Lajosnak, hogy mikor az iskola szemközt áll a tűzhellyel, akkor a tűzhely a győztes. A közigazgatás is elégtelen, mert arra a feladatra, hogy szívet hódítson és hagyományokat alakítson át, ha még olyan jó volna is, amilyen rossz merevségénél és hivatalos formáinál fogva nem képes. Nos, hát ezt a nehéz kérdést megoldotta Darányi Ignác földművelési miniszter. Gazdasági téren a nép leginkább megközelíthető. A jótéteményt itt érti meg leghamarább és legbiztosabban. A szegény parasztnak nincsenek eszményei. Gondolatvilága a kenyér körül csoportosul. Aki megélhetést biztosít neki: az megnyerte őt. Ahhoz bizalommal van; aziránt hálát érez; azt nem csalja meg. Annak tanácsát követi, kívánságát teljesíti. Ahhoz ragaszkodik; azt megszereti; elismeri őt egy superiorius lénynek; nem tágít mellőle sem jó, sem rossz napjaiban. Ismerem az oláh népet. Egész lelkemből meg vagyok győződve, hogy a Darányi akciója az oláhoknál éppen olyan eredményekkel járna, mint a ruténeknél. Ott is olyan népszerű lenne az „államszki” bank, „államszki” bolt, „államszki” iskola, „államszki” olvasóegylet, „államszki” tehén, mint a ruthén vidéken. Ezzel együtt népszerű lenne az állam, annak tisztikara, törvény. Az állammal együtt a magyar faj, melyet a nép a dolgok élén lát, s melynek saját gazdasági és intellektuális előmenetelét köszönheti. Az ilyen akció legjobb hullámtörője az izgatásnak. Egy ilyen akciónál tények cáfolják meg a szavakat. Itt a valóság áll szemben az ígérettel; az állapot nyugalma a kilátás izgalmaival.

Ez a megoldás nem éppen olyan Kolombusz-tojás, mint aminőnek látszik. Nincs legelőjük: hát szerezzünk nekik legelőt; nincs marhájuk: hát adjunk nekik marhát. Ez így könnyű lett volna. De Darányi az első pillanattól kezdve abból indult ki, hogy semmi ajándék, semmi ínségadomány. A nyomornak nem pillanatnyi enyhítését, hanem

állandó eltávolítását vette tervbe. Nem megalázni akarta a népet borralalóval, hanem úgy szerezni meg számára a megélhetés feltételeit, hogy a vagyoni állapottal együtt izmosodjék az erkölcsi érzület is. Az a kizsárolt nép százezreket nyelt volna el az úgynevezett könyöradományokból, anélkül, hogy életrendje és vagyoni helyzete megváltozott volna. A könyöradomány elvándorolt volna a kazár boltjába ruházati és érlelmi cikkért és a kazár kocsmájába és cukrászdájába pálinkáért. A legrigorózusabb eljárással úgy lehetne kiosztani évenként csak a szolvai járásban kerek egy milliót, hogy a nép hetenként egy napon jóllaknék s a többi hat napon koplalna. Ha minden tervszerűség nélkül osztatott volna ki a szarvasmarha a nép között: felületes munkát végzett volna a kirendeltség. De a földművelési kormány tudja, hogy valódi termékenységre mély barázdákat kell szántani. Ők a barom kiosztással nemcsak azt akarták, hogy akármilyen állathoz jusson a nép, hanem felhasználták ezt a kínálkozó alkalmat egy magas fokú állattenyésztési kultúra meghonosítására is. Ha csak legelőt adtak volna a népnek: egyoldalú és ideiglenes lett volna a behatás. Segítség lett volna ez is, de nem mentés. Adtak tehát marhát is, hogy a legelő kihasználtsék. Ez már több a segélynél, de még nem lábra állítás. [...]

Azt a kis reményét a jólétnek, mit a legelővel és az állami marhával nyújtott az akció, merőben nullifikálja az uzsora többi neme. Épen ezért gondoskodni kellett a többi uzsorák meggátolásáról. A pénzüzsora ellen törvényes tilalom létezik. Ez a tilalom évtizedek óta áll fenn. A papíron. A rutén nép szörnyű pusztulása bizonyítja, hogy a valóságban nem tudtak a tilalomnak érvényt szerezni. Más eszközt kellett tehát megragadni. Valami olyat, a mi kizárja a pénzüzsora lehetőségét. Ez az uzsora abból keletkezik, hogy a nép hitelre szorul. Ha tehát tisztességes hitel nyújtatik a népnek, akkor nem megy uzsoráshoz. Hitelszövetkezetekre a pénz uzsora ellensúlyozása okából volt szükség. Ezeket a szövetkezeteket az országos központi hitelszövetkezet látja el pénzzel. De mivel áru uzsora is sanyargatja azt a népet, mert minden községben van kazár bolt: ennél fogva a kirendeltség a hitelszövetkezetek útján áruraktárakat is létesített. A tagsági díj, illetve az üzletrész itt is annyi, mint a hitelszövetkezeteknél. Van tehát most már a népnek „államszki bank”-ja és „államszki bolt”-ja. Amott olcsó hitelt élvez; itt olcsó és jó portékát vásárol a hamis mérleg alkalmazása nélkül. Az olvasógyletekkel karöltve jönnek létre a segélyegyletek is, gyermekek felruházására, iskolakönyvekkel való ellátására, aggod és betegek istápolására, karácsonyfák felállítására. [...] Egy népmentő akciónak nemcsak az a célja, hogy létező bajokon segítsen, hanem az is, hogy a létező bajok ismétlődésének lehetőségét kizárja. Hiába szerzett volna alkalmat a kirendeltség az uzsora pénz visszafizetésére, ha nem állít hitelszövetkezetet az uzsora ismétlésének meggátolására. A kocsmá és áruzsora visszafizetésével szintén nem segítettek volna a népen, ha nem szervezik az áruraktárakat, s ezzel elejét nem veszik a visszaesésnek. A legelőbérlet hatása sem lenne intenzív, ha össze nem kötnék célirányos legelési renddel, modern legelőműveléssel, a fajtenyésztés meghonosításával, a tenyészállatokra vonatkozó tulajdon jognak a megszorításával és tejjgazdasági kultúrával. Mindezzel szoros összefüggésben van némely igazságszolgáltatási intézkedés. Ilyen az uzsora hivatalból való üldözése és a rituális eskü behozatala, úgy

a keresztyén, mint a Mózes hitű lakosságra nézve. Összefüggésben van a közigazgatási feladatok lelkiismeretes teljesítése a népgondozás terén. Ennek a népnek ellensége volt a birtokrendezés, mely természetes fekvőségeitől fosztotta meg. Ellensége az erdő, mely nem ad neki munkát. Ellensége a vad, mely a vetését pusztítja; a pálinka mely nyomorba kergeti. Sokfelé kell tehát nyúlni annak, aki ott segíteni akar. Nem mellőzheti az iskolákat sem, mert az értelem fegyelmezése nélkül nincs lábra állított nép. A közoktatási kormány nem is zárkózott el a fölmerült szükségletek elől. Számos népiskolát állított és most folyamatban van huszonöt iskolának az építése. Nem jut mindenüvé államiskola, mert a költségvetés még mindig szűk határok közt mozog, de a jóindulat, hogy a nép lábra állításánál az állami iskola is komoly feladatokat teljesítsen, valóban nem hiányzik.

RÉZ MIHÁLY

Magyar fajpolitika

Budapest, 1905, Kilián Frigyes. 23–46.

Réz Mihály (1878–1921) közjogász, az eperjesi jogakadémia és a kolozsvári egyetem tanára. A konzervativizmusba forduló liberalizmus egyik reprezentánsa, Tisza István Munkapártjának támogatója, a „magyar szupremácia”, a nemzetiségek feletti uralom minden áron való fenntartásának teoretikusa.

A századfordulón folyó közéleti viták egyik markáns iránya a kultúrkritika volt. Magyarországon a kultúra ekkor vált tökéletes vállalkozássá, a magas kultúra mellett megjelentek a tömegkulturális termékek is. Mindez ráirányította a politikai gondolkodásbeli irányzatok figyelmét a kultúra politikai jelentőségére, a tömegpárti stratégia szerves részévé vált a kulturális egyletek, szervezetek működtetése. Ezt a szemléletbeli előfeltevést tükrözi a Réz Mihálytól választott szövegrészlet is.

Mai felsőbb oktatásunkból a kulturális munkásság intenzivitása hiányzik s a bukások statisztikája megdöbbentő képet mutat. Ha a kultúra fegyver, e fegyvert meg kell szereznünk, s ha a támadás ellenünk kulturális eszközökkel indítatik, akkor ugyanazon a jogon, amellyel az általános katonakötelezettséget megállapítottuk, a kulturális védkötelezettség elvét is ki kell mondanunk. Mert semmivel sem kisebb a veszedelem, mely minket ezen oldalról fenyeget. Mai felsőbb oktatási rendszerünk célhoz nem vezet. Az egyetemen az előadások egyszerű meghallgatásának passzív szerepe a komoly munkára vágyókat ki nem elégítheti, s a szórakozás ezer féle kísértéseivel szemben az ingadozóknak nem nyújt semmi támaszt. Pedig támaszt kell nyújtania az ifjúság számára, hogy az teljesíthesse komoly kötelességeit. A mai rendszer tehát mellőzendő s behozandó a felelős és önképzés aktív rendszere. [...]